

ગ્રામ્ય સમુદાયના યુવાનોમાં વ્યસન 'અંકેવાળીયા' ગામનું સમાજશાસ્ત્રીય નિરીક્ષણ

પ્રસ્તાવના

આજના બદલાતા યુગમાં સમાજમાં દિવસે ને દિવસે પરીવર્તન આવી રહ્યું છે. તેવી જ રીતે વ્યસનના પ્રમાણમાં પણ જંગી વધારો થઈ રહ્યો છે. જ્યારે બાળક સમજતું થાય ત્યારથી જ તમાકુ, ગુટખા વગેરેનું સેવન કરતું જોવા મળે છે.

આજના પરિવર્તિત યુગમાં શહેરની તો વાત કયા કરવી, ગામડાના યુવાનોની આંખો જ તમાકુ, બીડી, સિગારેટ ફૂકે ત્યારે જ ખુલે છે.

બીડી, તમાકુ, સિગારેટ, પાન-મસાલા, ગુટખા, માવો, દારૂ, ચરસ, ડ્રગ્સ, અફીણ, કોકેઈન, હેરોઈન આ બધા જ વ્યસનો માનવીને સામાજિક, માનસિક, આર્થિક તેમજ ધાર્મિક રીતે ખૂબ જ નુકશાન કરતા જોવા મળે છે. આજે ગ્રામ્ય સમાજના સામાજિક માળખામાં પણ પરિવર્તન આવ્યું છે. જેની અસર તેના જીવન પર થઈ છે. તેને અનુલક્ષીને “ગ્રામ્ય સમુદાયના યુવાનોમાં વ્યસન”નો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે.

૧. ગામનો પરિચય

અંકેવાળીયા ગામ સુરેન્દ્રનગર જિલ્લાના લીમડી તાલુકામાં આવેલું છે. તાલુકા મથકે થી ૫ કિલોમીટરના અંતરે આવેલ છે. ઇ.સ. ૨૦૧૧ની વસ્તી ગણતરી મુજબ ગામની વસ્તી ૫૦૦૦ હજાર છે. જેમાં ૪૫% વસ્તી દલિતોની છે. તે સિવાય દરબાર, પટેલ, સથવારા, કોળી, નાડોદરા રાજપૂત, જૈન તથા બ્રાહ્મણોની વસ્તી છે. ગામમાં ગ્રામપંચાયત, પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળા છે. ૮ થી ૧૦ મંદિરો તેમજ ૧ સ્વામિનારાયણ મંદિર અને ૧ જૈન દેરાસર આવેલ છે.

૨. અભ્યાસનો હેતુ

પ્રસ્તુત અભ્યાસ આજના પરિવર્તન પામતા સમાજમાં વ્યસનનું પ્રમાણ કેવું છે? તેમજ ખાસ કરીને ગ્રામીણ સમુદાયના યુવાનોમાં વ્યસનનું પ્રમાણ કેવું જોવા મળે છે. તે જાણવાનો હેતુ રહ્યો છે. તેમજ સામાજિક, આર્થિક, ધાર્મિક, શારીરિક અને માનસિક અસર તપાસવાનો રહ્યો છે.

૩. યુવાન

“સમાજે-સમાજે યુવકોનો ખ્યાલ, ભિન્ન-ભિન્ન જોવા મળે છે. સામાન્ય રીતે ૧૮ થી ૩૦ કે ૩૨ વર્ષના વય જૂથમાં આવતી વ્યક્તિને યુવાન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.”

“યુવા અવસ્થા એ એવો સમય છે કે જ્યારે તે માનવના ઉમંગો અને તરંગોમાં ભરતી લાવે છે. તેના હિમતવાન મનને પોતાના સારા કે ખરાબ સ્થાન સાકાર કરવા માટે શરીરનો પણ પુરતો સહયોગ મળી રહે છે.”

-પ્રયાગ મેહતા

૪. વ્યસન

“વ્યસન એટલે એવી કુટેવ કે લત જે એક વખત લાગી ગયા પછી તેને છોડવામાં ખૂબ જ પરિશ્રમ કરવો પડે”

“વ્યસન એટલે એવી લત કે જે સામાજિક, ધાર્મિક, શારિરીક કે માનસિક રીતે નુકશાન પહોંચાડનાર માંદગ દ્રવ્ય કે પદાર્થ”

૫. ગ્રામીણ યુવાનમાં વ્યસન

અંકેવાળીયા ગામમાં સ્વામિનારાયણ સત્સંગી રેહતા હોવા છતાં દારૂ, ગુટખા, તમાકુ વગેરેના સેવનનું પ્રમાણ વધતું જાય છે આ ગામમાં દેશી દારૂનું ઉત્પાદન ખુબ જ મોટા પ્રમાણમાં થાય છે. દલિતોમાં વ્યસનનું પ્રમાણ સૌથી વધારે જોવા મળ્યું છે. ગામના દલિતો કુલ વસ્તીના ૪૫ ટકા છે. જેમાંથી ૩૪ ટકા લોકોમાં વ્યસન જોવા મળે છે. દલિતોમાં વ્યસનનું પ્રમાણ વધારે હોવાથી મોટેભાગે તેમનું મૃત્યુ ૪૦ થી ૫૦ વર્ષની વયે થાય છે. દલિતો પછી દરબારોમાં વ્યસનનું પ્રમાણ વધારે જોવા મળે છે. જેમાંથી ૨૧ ટકા યુવાનો છે. કેટલાક દરબારો મોટા જમીનદાર હતા પરંતુ દારૂ અને અફીણના વ્યસનના કારણે તેમને જમીનો વેચવી પડી છે. તથા વ્યસનના કારણે પાયમાલ થઈ ગયા છે. દરબારોને દારૂના સેવનને કારણે આર્થિક તથા શારીરિક ઘણું નુકશાન થયું છે.

અંકેવાળીયા ગામમાં ખુબ જ મોટાપાયે દારૂ નું ઉત્પાદન થાય છે. દારૂના ઉત્પાદનમાં વિવિધ કેમિકલ નાખવામાં આવે છે. જે શરીરને હાનિકારક છે. આજુ બાજુના ગામો તથા વઢવાણ સીટી અને લીંમડીમાં પણ અહીં દારૂ પહોંચાડાય છે. મળતી માહિતી મુજબ સરકારના માણસોને હપ્તો પુરો પાડવામાં આવે છે. તેથી ત્યાં દારૂનો ધંધો અવિરત ચાલુ જ છે. દારૂના ઉત્પાદનથી આશરે રૂ. ૫૦૦૦૦ જેટલી દૈનિક આવક થાય છે. થોડાક અંશે અફીણનું સેવન કરનારા માણસો પણ આ ગામમાં છે.

યુવાનોમાં વ્યસનનું પ્રમાણ વધારે જોવા મળે છે. તેનું કારણ એ છે કે એક ને જોઈને બીજા શીખે છે.

૬. વ્યસનની અસરો

૧. સામાજિક અસર

વ્યસનની સર્વ પ્રથમ તો સમાજ પર ખૂબ જ ઊંડી અસર થાય છે. ખાસ કરીને સમાજમાં કુટુંબનું સ્થાન ખુબ જ મહત્વનું હોય છે. જ્યારે કોઈ કુટુંબનો એકાદ સભ્ય દારૂ જેવું વ્યસન ધરાવતો હોય તો તેની અસર કુટુંબ પર થતી હોય છે. તેવા પરિવારના સભ્યો સાથે સમાજ ખુબ જ ઓછો વ્યવહાર કરે છે. ખાસ કરીને આવા પુરુષની પત્ની પર વધારે અસર થાય છે. ઘરમાં રોજ ઝઘડાઓ થાય છે. તેમજ બાળકો પર માઠી અસર પડે છે ઘરનો એક સભ્ય

તમાકુ, બીડી, સિગારેટ, માવો, ગુટખા કે દારૂનો વ્યસન ધરાવતો હોય તેને જોઈને બાળક પણ આવા રવાડે ચડે છે. ઘણા બધા બાળકોમાં આવા વ્યસનનું સામાજિકરણ થાય છે.

૨. ધાર્મિક અસર

વ્યસનની ધાર્મિક અસરો પણ ઘણી બધી જોવા મળે છે. વ્યસન શરીરને જ નહિ પરંતુ મહા ઉત્તમ મનુષ્ય જન્મને બરબાદ કરી નાખે છે.

ગીતામાં ભગવાન શ્રી કૃષ્ણે તમોગુણી આહારને વર્જ્ય ગણાવ્યો છે. ગુરૂ ગોવિંદ સિંહે કહ્યું છે કે શ્વાસોશ્વાસમાં જેટલાનો જપ કરે છે. તેનાથી મળતું બધું ફળ એક બીડી પીએ નષ્ટ થઈ જાય છે તમાકુના ખેતરમાં ગાય તો શું, ગધેડું પણ જતું નથી. “કુરાને શરીર”માં અલ્લાહ પાક ત્રિકોલ રોશલમાં સિયાશમાં લખ્યું છે કે ચેતનાનો ભડકાવેલો ઇન્સાન આવી નશાયુક્ત ચીજોનો ઉપયોગ કરે છે. આવા ચીજોનો ઉપયોગ કરનાર ઇન્સાનથી અલ્લાહ દૂર રહે છે. પરંતુ ચેતનાએ ઇન્સાન થી ખુશ રહે છે.

આમ, વ્યસનની ધાર્મિક રીતે ખુબ જ ઊંડી અસર થતી હોય છે. એટલેકે વ્યસની વ્યક્તિ ધર્મમાં કહેલી વાતોની અવગણના કરે છે. અને પોતાની સ્વતંત્રતા પ્રમાણે વર્તન કરે છે. ભારતની અધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિ નિષેધ હોવા છતાં તેને સ્વિકારે છે. આમ ધર્મની અસર તેમના પર જોવા મળતી નથી

૩. શારીરિક અસર

વ્યસનની શારીરિક અસરો અસંખ્ય જોવા મળે છે. જેમકે ફેફસા, મો, ગળામાં કેન્સર, હૃદય હુમલો, પેટના રોગો, અંધાપો, કાકડાનો સોજો તેમજ માનસિક અસરો જેવી કે વિચારવાની, જોવાની, કામ કરવાની, નિર્ણય લેવાની, ચાલવામાં તથા બોલવામાં અચોક્કસાઈ આવી જાય છે. ગાંડપણ આવવાની શક્યતા વધે છે. દ્રષ્ટિ ઘટે છે. લિવરમાં સોજો આવે છે. ઘણીવખત હોજરીમાંથી લોહી નીકળવાથી દર્દી ગાંભીર બને છે. અને મરણ પણ પામે છે.

૪ આર્થિક અસર

ગામડાનો યુવાન રૂ. ૮૦માં મજૂરી કરે છે. જેમાંથી પોતાના શોખ, કુટેવ માટે ૪૦ રૂ.ની દારૂ બોટલ પીવે છે. પોતાના પરિવારને સંતોષવાની વસ્તુની જગ્યાએ એ રકમ તે વ્યસનમાં વેડફી નાખે છે. અને પોતે જ પોતાના શરીરને નુકશાન પહોંચાડે છે. કેન્સર, હૃદય રોગ, નબળાઈ, ચક્કર વગેરેને સામેથી જ નોતરે છે.

૭. ઉપાયો

નશાકારક પ્રવૃત્તિથી છુટકારો મેળવવા માટે જુદા-જુદા એન.જી.ઓ અને સામાજિક સંસ્થાઓ ધ્વારા ‘વ્યસન મુક્તિ અભિયાન’, ‘વ્યસન મુક્તિ કેમ્પ’ વગેરેનું આયોજન કરવામાં આવે છે. વ્યસનમાંથી મુક્ત થવા ઇચ્છનાર વ્યક્તિ રિ-હેબીલીટેશન સેન્ટરસનો પણ સંપર્ક કરી શકે છે. ઉપરોક્ત ઉપાયો હોવા છતાં જ્યાં સુધી સમાજમાં આ અંગે જાગૃતિના આવે ત્યાં સુધી આ દૂષણ બંધ થાય તેમ નથી.

“દારૂડિયો દારૂને શું પીવાનો?”

દારૂ જ દારૂડિયાને પી જાય છે”

સંક્ષિપ્તિકરણ

પ્રસ્તાવના

આજના બદલાતા યુગમાં સમાજમાં દિવસે ને દિવસે પરીવર્તન આવી રહ્યું છે. તેવી જ રીતે વ્યસનના પ્રમાણમાં પણ જંગી વધારો થઈ રહ્યો છે. જ્યારે બાળક સમજતું થાય ત્યારથી જ તમાકુ, ગુટખા વગેરેનું સેવન કરતું જોવા મળે છે. આજના પરિવર્તિત યુગમાં શહેરની તો વાત કયા કરવી, ગામડાના યુવાનોની આંખો જ તમાકુ, બીડી, સિગારેટ ફૂકે ત્યારે જ ખુલે છે.

૧. ગામનો પરિચય

અંકેવાળીયા ગામ સુરેન્દ્રનગર જિલ્લાના લીમડી તાલુકામાં આવેલું છે. તાલુકા મથકે થી ૫ કિલોમીટરના અંતરે આવેલ છે. ઇ.સ. ૨૦૧૧ની વસ્તી ગણતરી મુજબ ગામની વસ્તી ૫૦૦૦ હજાર છે. જેમાં ૪૫% વસ્તી દલિતોની છે. તે સિવાય દરબાર, પટેલ, સથવારા, કોળી, નાડોદરા રાજપૂત, જૈન તથા બ્રાહ્મણોની વસ્તી છે

૨. અભ્યાસનો હેતુ

પ્રસ્તુત અભ્યાસ આજના પરિવર્તન પામતા સમાજમાં વ્યસનનું પ્રમાણ કેવું છે? તેમજ ખાસ કરીને ગ્રામીણ સમુદાયના યુવાનોમાં વ્યસનનું પ્રમાણ કેવું જોવા મળે છે. તે જાણવાનો હેતુ રહ્યો છે.

૩. વ્યસન

“વ્યસન એટલે એવી કુટેવ કે લત જે એક વખત લાગી ગયા પછી તેને છોડવામાં ખૂબ જ પરિશ્રમ કરવો પડે”

૪. ગ્રામીણ યુવાનમાં વ્યસન

અંકેવાળીયા ગામમાં સૌથી વધારે વ્યસનનું પ્રમાણ દલિતોમાં જોવા મળ્યું છે. જેમાં ૩૪% ટકા છે. દલિતોમાં વ્યસનનું પ્રમાણ વધારે હોવાથી મોટેભાગે તેમનું મૃત્યુ ૪૦ થી ૫૦ વર્ષની વયે થાય છે. દલિતો પછી દરબારોમાં વ્યસનનું પ્રમાણ જોવા મળ્યું છે. જેમાંથી ૨૧ ટકા યુવાનો છે. વ્યસનના કારણે દરબારો પાયમાલ થઈ ગયા છે.

અંકેવાળીયા ગામમાં ખુબ જ મોટા પ્રમાણમાં દારૂનું ઉત્પાદન થાય છે તથા તેનું વેચાણ આજુબાજુના ગામ તથા શહેરમાં પણ કરવામાં આવે છે.

યુવાનોમાં વ્યસનનું પ્રમાણ વધારે જોવા મળે છે તેનું કારણ એ છે કે એકને જોઈને બીજા શીખે છે.

૫. વ્યસનની અસરો

૧. સમાજિક અસર

૨. ધાર્મિક અસર

૩. શારીરિક અસર

૪. આર્થિક અસર

૬. ઉપાયો

જ્યાં સુધી સમાજમાં આ અંગે જાગૃતિ ન આવે ત્યાં સુધી આ દૂષણ બંધ થાય તેમ નથી.

કિ-વર્ડ્સ

૧. સામાજિક સમસ્યા

૨. ગ્રામ્ય સમુદાય

૩. યુવાનો

૪. વ્યસન

સંદર્ભસૂચિ

- I. સામાજિક સમસ્યા - એ.જી. શાહ & જે. કે. દવે (અનડા પ્રકાશન, અમદાવાદ)
- II. પ્રસ્તુત અભ્યાસ નિરીક્ષણ પ્રયુક્તિના આધારે થયેલ છે.
- III. સમૂહ માધ્યમોનો ઉપયોગ કરેલ છે.

*****

જ્યોતિ એમઠાકર .
એસોસિએટ પ્રોફેસર
સમાજશાસ્ત્ર વિભાગ
શ્રી એચઆર્ટ્સ કોલેજ .કે.
અમદાવાદ

Copyright © 2012 – 2018 KCG. All Rights Reserved. | Powered By: Knowledge Consortium of Gujarat